

staretul
DIONISIE

DUHOVNICUL DE LA
SFÂNTUL MUNTE ATHOS

Prolog de Arhimandritul Efrem,
egumenul Sfintei Marii Mănăstiri Vatoped,
Sfântul Munte Athos

Editura Familia Ortodoxă
2019

<i>PROLOG</i>	5
<i>PROLOGUL UCENICILOR STAREȚULUI DIONISIE</i>	9
<i>NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI</i>	13
DRAGOSTEA.....	15
MIRENII.....	19
MODERNISM.....	36
ORTODOXIE.....	41
ECUMENISM.....	76
PATIMI.....	88
PREOȚIA.....	92
TINERII.....	105
POSTUL.....	112
SPOVEDANIE ȘI ÎMPĂRTĂȘANIE.....	116
RUGĂCIUNEA MINȚII.....	132
DESPRE ROMÂNI ȘI ROMÂNIA.....	155
PAGINI DE JURNAL.....	172
DIVERSE.....	179
PRIMA SUTĂ DE CAPETE ALE STAREȚULUI DIONISIE.....	183
SCURTĂ BIOGRAFIE A STAREȚULUI DIONISIE.....	193

Cartea pe care o aveți în mâini este despre Starețul Dionisie de la Colciu. Un Bătrân din Sfântul Munte, din muntele rugăciunii, muntele pocăinței, muntele lacrimilor, muntele nevoinței, din muntele în care domnește chipul Maicii Domnului. Din muntele în care, așa cum spunea cineva, nu se naște nimeni, ci unde oamenii vin să moară; să moară păcatului, patimilor, poftelor, ambițiilor și tulburărilor lumii acesteia înșelătoare, pentru a urca acolo unde se întrezărește slava lumii ce va să fie, a Împărăției lui Dumnezeu.

De fiecare dată când se dau la iveală mărturii despre Părinți îmbunătățiți contemporani ne bucurăm cu prisosință. Astfel de mărturii sunt sprijin și tărie pentru fiecare creștin, dar mai ales pentru noi, monahii vremurilor celor din urmă; ni le dăruiește Dumnezeu ca să ne arate că oameni asemenea nouă, care au trăit în același veac al răutății, păcatului și neputinței firii omenești, au ajuns la măsura sfințeniei.

Ne bucură acum cu atât mai mult editarea cuvintelor de folos ale Părintelui Dionisie de la Colciu, care văd astfel pentru prima dată lumina tiparului, căci pe Părintele l-am cunoscut personal, eu și mulți monahi din mănăstirea noastră, și am fost cu toții mângâiați, pentru mai mulți ani, de prezența lui într-una din chiliile ce aparțin Lavrei Vatopedului. După trecerea sa în ceata cuvioșilor din ceruri, a venit ceasul ca „mărgăritarul de mare preț”^{Matei 13, 46} să fie dat întregii adunări a Bisericii și harul vorbelor sale să se pogoare în inimile tuturor celor care se vor apleca asupra paginilor de față cu smerenie și pricepere duhovnicească.

Părintele Dionisie a venit în Sfântul Munte în 1926 la vârsta de 17 ani. Viața călugărească i-a fost însoțită dintru început de sărăcie, strâmtorare, osteneli și ispite, într-o măsură pe care cu greu ne-am putea-o închipui astăzi. În chilia închinată Sfântului Gheorghe din Schitul Colciu s-a strămutat în 1937 și, până la trecerea sa la Domul, pentru aproape șaptezeci de ani, a stat cu răbdare și dor de isihie într-o încăpere smerită de numai cinci metri pătrați. Acolo însă l-a cunoscut pe Hristos și a înțeles fără de tăgadă că, așa cum spunea Gheron Iosif Isihastul, la capătul răbdării, atunci când

încetează orice mângâiere omenească, în inimă se pogoară dulceața mângâierii dumnezeiești.

Starețul nu era un om învățat, dar avea multă cunoștință duhovnicească, sau, altfel spus, gustase din harul Duhului Sfânt. Cuvintele lui erau simple, așa cum de altfel era el însuși, însă atunci când vorbea, cel care „avea urechi să audă”¹ Matei 11, 15 era încredințat într-un chip tainic că prin el vorbește întreaga Tradiție a Bisericii. I s-ar fi potrivit vorbele Sfântului Apostol Pavel: „Și învățătura și propovăduirea mea nu stau în cuvântări de înduplecare ale înțelepciunii, ci în arătarea Duhului și a puterii pentru ca credința voastră să nu fie întru înțelepciunea oamenilor, ci întru puterea lui Dumnezeu”¹ I Corinteni 2, 4-5.

Părintele odihnea pe oricine îi bătea la ușa chiliei. Români, greci, ruși, bulgari sau oameni veniți din cele mai neașteptate colțuri ale lumii, mireni sau călugări, primeau răspunsuri la întrebări existențiale, erau sfătuiți, ajutați să-și cunoască adâncurile inimii, își găseau liniștea. Starețul nu se aseamăna unui înțelept al „lumii acesteia” și nu avea propriu-zis o „învățătură”; vorbea după nevoia fiecăruia. Însă, așa cum l-am cunoscut și l-am înțeles noi, ne-au rămas în inimă trei lucruri pe care, fie prin vorbă, fie prin viețuirea sa, le punea cu delicatețe înaintea celor care veneau către el însetați să audă „cuvinte ale vieții veșnice”¹ Ioan 6, 6-8; cele trei sunt: ascultarea, răbdarea în necazuri și cugetul smerit.

Părintele Dionisie ne vorbea, deci, despre ascultare. Ascultarea monahului nu e disciplină ori rânduială seacă, și nici supunere militară. Chintesența nevoinței lui este să încerce să pătrundă și să-și însușească duhul Starețului, știind că numai așa, tăindu-și voia proprie și făcând voia Părintelui său duhovnicesc, va afla de fapt voia lui Dumnezeu. După cum ne spunea deseori Părintele, atunci când a venit de foarte tânăr în Sfântul Munte, a învățat să primească întotdeauna cuvântul Starețului ca pe un cuvânt al lui Dumnezeu, fără să-l iscodească sau să-l pună la îndoială. Ucenicind întru acest chip al viețuirii călugărești, a ajuns să simtă atâta plinătate în lăuntruul său, încât toată viața sa nu a cerut nimic pentru sine; pentru că întotdeauna se simțea împlinit. Și, într-adevăr, Părintele Dionisie era o mărturie vie a roadelor duhovnicești ale ascultării: un om cu harul lui Dumnezeu, o prezență a Sfântului Duh; îi sărutai mâna și răspânda bună mireasmă; îl priveai

și vedeai pe chipul său pace lăuntrică și nădejde; te apropiai de el și erai covârșit de bucurie. Și înțelegeai că adevărata bucurie nu ține de lucrurile din afară, nici nu e o stare psihologică, ci un fapt pur duhovnicesc, lăuntric, la care omul ajunge atâta timp cât trăiește în ascultare viața Duhului Sfânt.

Ne vorbea, apoi, Părintele de răbdarea în necazuri. Omul care L-a iubit pe Dumnezeu, iubește să-I îmbrățișeze și Crucea. Sfântul Apostol Pavel spune: „M-am răstignit împreună cu Hristos; și nu eu sunt cel ce mai trăiesc, ci Hristos este Cel ce trăiește în mine” ^{Galateni 2, 20}. Așadar pentru a-l dobândi pe Hristos în lăuntrul nostru, trebuie neapărat să trecem prin Cruce. De aceea oamenii îmbunătățiți, care trăiesc harul Duhului Sfânt și au o comuniune neîncetată cu Dumnezeu, nu cârtesc oricâte necazuri ar întâlni, nu se neliniștesc, nu se mânie, pentru că în toate, după cuvântul Avvei Pimen, „aruncă vina asupra lor și așteaptă ispită până la capătul vieții”. Părintele Dionisie a trecut și el prin multe ispite, de tot felul, în față cărora sufletul său delicat s-ar fi frânt, dacă nu L-ar fi avut cu adevărat în inimă pe Hristos. Și tocmai pentru că era un om cu viață duhovnicească, care trăise călugăria cu multă acrivie, Dumnezeu i-a dăruit să îmbrățișeze mai mult Crucea Sa: a îngăduit ca, înainte de moarte, pentru aproape zece ani, să fie orb. Îmi spunea adeseori: „Pentru mine toate sunt întuneric”. Era deci un om care nu putea vedea lumina naturală, dar se împărtășea neîncetat de lumina nezidită și, fiind luminat de Duhul Sfânt, știa că această încercare a nevederii este de fapt o binecuvântare dumnezeiască.

Înainte de toate însă, Părintele ne vorbea de smerenie. Și aceasta cred că era esența ipostasului său duhovnicesc, lecția cea mai însemnată pe care ne-a dat-o tuturor celor care l-am iubit și l-am respectat.

Astăzi lumea întreagă e mișcată de mândrie și de egocentrism, iar smerenia e socotită de mulți lipsă de adaptare sau complex de inferioritate. Temei al fiecărei fapte ne stă trufașul „eu” și din cauza lui nu putem spori, nu putem iubi și nu ne găsim odihna. Hristos ne descrie limpede calea tămăduirii: „Învățați de la mine, că sunt blând și smerit cu inima, și veți găsi odihnă sufletelor voastre” ^{Matei 11, 29}.

După cum în viața fiecărui om există lucruri pe care le aude și nu le uită niciodată, așa îmi aduc și eu aminte de un cuvânt al Părintelui

Dionisie, un cuvânt simplu, dar puternic și cu miez: „Cugetul smerit este temelia întregii vieți de nevoiță. Oricâte lucruri bune ai face, fără cuget smerit toate sunt zadarnice”. Smerenia este veșmântul dumnezeirii, așa cum spune Sfântul Isaac Sirul. Când omul se înveșmântează cu ea, simte înăuntru său odihna, iar odihna sufletească, așa cum o înțelege Sfinții Părinți, nu e nici calm psihologic, nici o stare romantic-sentimentală, ci bună alcătuire a puterilor lăuntrice duhovnicești ale omului de către harul Duhului Sfânt. În fața Părintelui Dionisie aveai încredințarea că „știe” și trăiește acest lucru. Toate în ființa sa „respirau” smerită cugetare: chipul luminos, zâmbetul cald, vorba blândă și sfătoasă, delicatețea, hazul și simplitatea, felul în care își ascundea nevoița și lucrarea călugărească, într-un cuvânt noblețea sa duhovnicească. Rar mi-a fost dat să văd un om mai nobil ca Părintele Dionisie.

Ucenicii săi, care editează această carte, au ales nu să scrie ei înșiși despre Părintele, ci să-l lase pe acesta să ne vorbească, așa cum a făcut-o neostent, de-a lungul atâtor ani, cu toți cei care căutau la chilia sa cuvânt de folos. Cititorul care se aștepta să găsească în paginile care urmează meșteșug retoric, argumente originale sau cuvinte ale înțelepciunii omenești, va fi dezamăgit. Ca orice Bătrân autentic, Părintele Dionisie nu spune ceva nou, pe care să nu-l fi spus și Sfinții Părinți. Și nici măcar nu îl spune într-un chip „seducător” după măsură omenească. Dar cuvintele sale au mai multă putere decât tratate întregi de teologie, pentru că sunt trăite, sunt născute din sudoarea și lacrimile nevoiței, lucru cu adevărat rar la oamenii de azi, fie ei mireni sau monahi. Cel care va pune la inimă cuvintele acestea și se va strădui să le urmeze va avea numai de câștigat; va înțelege că dincolo de simplitatea lor se ascunde Calea, Adevărul și Viața, Hristos însuși, pogorât în inima unui Bătrân frumos din Sfântul Munte.

**Arhimandritul Efreim
Egumenul Sfintei Marii Mănăstiri Vatoped,
Sfântul Munte Athos**

Vatoped, 2008, la Praznicul
Sfântului Mare Mucenic Dimitrie,
Izvorătorul de Mir

„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, că să văză lucrurile voastre cele bune și să slăvească pre Tatăl vostru cel din ceruri” ^{Matei 5, 16}. O astfel de lumină a lumii, cu neputință a fi pusă sub obroc, este și viața Părintelui Dionisie (1909-2004), monah român care, urmând îndemnul Mântuitorului, s-a nevoit în vremurile noastre în Sfântul Munte Athos. În acest neasemuit atelier al sfințeniei, aflat sub ocrotirea Maicii Domnului, s-a făurit, multă vreme neștiut de nimeni, un vas al Duhului Sfânt încheștat din aceeași plămadă ca și cea a sfinților din vechime, după cum mărturisesc mulți dintre cei care l-au cunoscut pe starețul de la Colciu.

Bine știut este faptul că, spre sfârșitul ultimului deceniu al veacului trecut, Chilia „Sfântul Gheorghie”¹ din Colciu, situată în partea de nord-est a Athosului, devenise ținta unui neîncetat pelerinaj pentru cei însetați să vadă „cât este de frumoasă la cei bătrâni înțelepciunea și la cei măriți înțelegerea și sfatul” ^{Înțelepciunea lui Sirah 25, 6}. Înfruntând de multe ori soarele arzător, închinători veniți din toate colțurile lumii străbăteau pe jos, cale de o oră, drumul abrupt și prăfuit ce leagă Mănăstirea Vatoped de Chilia „Sfântului Gheorghie”, în speranța că vor primi câteva cuvinte de folos din partea bătrânului ieroschimonah Dionisie Ignat, ajuns unul dintre cei mai căutați îndrumători duhovnicești ai Sfântului Munte. Toți cei care-l întâlneau mărturiseau într-un gând că Starețul Dionisie era că un părinte din Pateric, plin de bunătate, de blândețe și de dragoste, întruchipare a smeritei cugetări. Din întreaga sa ființă răzbăteau puritate, cinste și integritate, virtuți care te cucureau de îndată ce-l vedeai pe Părinte. Simțeați că a dobândit virtutea nerăutății, că în sufletul lui nu-și mai poate afla loc

¹ Întrebuițăm denumirea uzitată de Starețul Dionisie de la Colciu, care o considera mult mai potrivită din punct de vedere fonetic, luând în considerare și modul în care este pronunțat numele sfântului în limba greacă (Gheorghios), limba folosită cu precădere în spațiul athonit.

nici un gând viclean despre aproapele său. Lucrarea harului i se întipărise nu numai în suflet, ci și în trup; ținuta sa „respira” noblețe duhovnicească, iar față plină de lumină a Părintelui atrăgea privirile, bucura și odihnea inimile. „Semăna cu chipul zugrăvit al Sfântului Ioan Evanghelistul, ucenicul Mântuitorului parcă și figura lui era așa”, astfel și-l amintește un ierarh care i-a fost ucenic apropiat.

Starețul Dionisie, un om simplu, fără multă carte, dar având cea adevărată adâncime a minții care se măsoară prin cât de profundă este cunoscută și urmată Legea lui Dumnezeu, a ajuns la o înaltă viețuire duhovnicească după zeci de ani petrecuți într-o aspră și perseverență asceză pentru curățirea inimii. Nevoința făcută cu mărimă de suflet i-a fost răsplătită din belșug cu multe harisme și cu roadele înțelepciunii dumnezeiești, starețul de la Colciu fiind pildă vie a cuvintelor lui Solomon: „Credința adevărată o spune dreptul; iar limbile înțelepților vindecă”. Atrăși ca un magnet de dulceața cuvântului și de blândețea inimii sale, mulți stareți, ieromonahi, monahi sau pustnici români, greci, ruși, sârbi și bulgari din Athos l-au avut ca duhovnic, chiar dacă în ultimii zece ani ai călătoriei sale pe pământ Starețul Dionisie și-a pierdut vederea. Nu s-a lăsat descurajat de această grea încercare și și-a transformat neputința într-un prilej de adâncire a smereniei, fapt pentru care Dumnezeu i-a trimis și mai mult har. Dobândise harisma mângâierii sufletelor, știind cum să înmoaie cele mai împietrite inimi și să le întoarcă spre Dumnezeu, și nu de puține ori a dovedit că are darul vederii înaintea și cel al cunoașterii tainelor ascunse din inimile oamenilor. Era căutat și pentru darul discernământului, un dar atât de rar întâlnit astăzi, pe care l-a obținut în urma unei neobosite trude ascetice și care îl ajuta să limpezească complicate probleme lăuntrice ale celor angajați pe drumul înduhovnicirii.

În ultimii ani de viață ai Părintelui, ucenicii lui s-au văzut nevoiți să închidă porțile chiliei, pentru ca starețul lor să aibă un cât de mic răgaz spre a-și odihni trupul epuizat de nevoință, de boli și de șuvoiul constant de vizitatori. Chiar și așa, pelerinii nu se dădeau bătui și escaladau porțile ferecate doar pentru a ajunge la Părintele Dionisie. Studenți și episcopi, oameni simpli sau personalități mondiale ca prințul Charles, ortodocși și ne-ortodocși, toți se îndreptau spre chilia starețului ca să ia

o binecuvântare din mâinile-i ascetice și să-i asculte sfaturile. Avea darul de a răspunde simplu și convingător, direct la esența problemelor ridicate de cei care-i cereau ajutorul.

Temele sale preferate erau dragostea, smerenia, ascultarea și răbdarea. În ultima perioada a vieții, Starețul Dionisie repeta mereu, ca o concluzie a îndelungatei sale nevoițe duhovnicești, înflăcăratul imn de iubire al Sfântului Apostol Pavel din I Corinteni, 13, și îi îndemna cu ardoare pe ucenici sau pe pelerinii veniți să-l vadă: „Fraților, păziți dragostea, că Dumnezeu dragoste este”.

Ca martor ocular al uneia dintre cele mai zbuciumate epoci din istoria Sfântului Munte, Părintele Dionisie a fost și un mărturisitor autentic al tradiției athonite și ortodoxe, așa cum a fost păstrată ea de-a lungul secolelor. L-au îndurerat profund secularizarea tot mai puternică a vieții bisericești și slăbirea duhului ei ascetic, fenomene pe care le deplângea și le considera de rău augur pentru viitorul creștinismului.

A iubit mult monahismul și pe monahi, cărora nu înceta să le repete că ascultarea unită cu smerita cugetare este temelia vieții duhovnicești și a mântuirii sufletului.

În același timp, alături de alți câțiva călugări inimoși, Starețul Dionisie, ca unul ce și-a iubit nespus neamul, a fost coloana vertebrală a prezenței monahale românești în Sfântul Munte, într-o perioadă în care dăinuirea acesteia era pusă sub semnul întrebării de vitregiile vremurilor. Repopularea Grădinii Maicii Domnului cu monahi români i se datorează în mare măsură, Părintele fiind la originea a numeroase intervenții făcute la conducerea Patriarhiei Române și a Sfântului Munte, în vederea ușurării accesului călugărilor din țara noastră în schiturile și chiliile athonite românești.

Prin întreaga viață și prin cuvintele sale de folos, Părintele Dionisie ne-a lăsat și transmis un mesaj de mare actualitate, anume că doar trăirea întru smerenia și iubirea lui Hristos poate fi remediul uriașei crize spirituale de astăzi, provocată de mândria și orgoliul omului contemporan, care au atins proporții luciferice. Cuvântul său favorit – „Smeritu-m-am și m-am mântuit” – relua vorba Psalmistului, vrând parcă să ne spună că, în vremurile noastre de deșert duhovnicesc, în care resursele de credință și iubire aproape că s-au stins, nu le mai rămâne altă izbăvire oamenilor

decât să-și recunoască, asemenea vameșului pocăit, totala neputință și nevrodnicie personală în fața Mântuitorului.

Starețul credea, asemenea multor Părinți sporiți din zilele noastre, că trăim vremuri apocaliptice și că omenirea se pregătește, deja, pentru venirea și primirea lui Antihrist. Singura scăpare din mrejele duhului lumesc și din marea apostazie proorocită de Sfintele Scripturi o vedea în urmarea Adevărului Creștin Ortodox, așa cum a fost trăit din generație în generație, din vremea lui Hristos și a Apostolilor Săi, până în zilele noastre. Testamentul duhovnicesc al Bătrânului Dionisie poate fi rezumat, așadar, în aceste câteva cuvinte, pe cât de simple, pe atât de dă-tătoare de nădejde: „Să viețuim întru dragoste și să ne ținem de adevăr. Dacă respectăm Ortodoxia suntem în brațele lui Dumnezeu, suntem siguri că o să căpătăm fericirea veșnică”.

Este bine știut faptul că pentru a scrie cineva despre un Sfânt sau despre un om cu viață îmbunătățită trebuie să fie el însuși Sfânt sau să fi ajuns la aceeași măsură duhovnicească. Conștiința fiind de neputința de a-l descrie prin propriile cuvinte pe Părintele Dionisie, am preferat ca Starețul de la Colciu să fie unicul izvor al celor așternute pe hârtie. Din fericire, s-au păstrat multe înregistrări audio făcute de ucenici sau de pelerini, însemnări scrise de mâna Părintelui, fotografii și mărturii ale celor care l-au cunoscut. Bogăția și valoarea materialului documentar existent ne-au ajutat la conturarea unui portret spiritual de o amploare și profunzime unice în literatura noastră duhovnicească consacrată monahilor athoniți originari din România. Mare parte din cuvintele de folos și elementele autobiografice din viața Părintelui Dionisie au fost transcrise de pe înregistrări audio, restul fiind selecții din jurnalul și scrisorile starețului. Intervențiile asupra textului rezultat au fost minime. Cu excepția unor corecturi gramaticale și a adăugării de note explicative, am păstrat exprimarea orală, pigmentată cu expresii specifice vorbirii Părintelui. Pentru a facilita lectura au fost comasate fragmente din diferite dialoguri purtate pe marginea aceluiași subiect. Datele care se menționează sunt după calendarul vechi, folosit în Sfântul Munte. Atragem atenția că cele spuse de Stareț trebuie înțelese cu mult discernământ. Unele lucruri relatate au în vedere o anumită persoană, sunt discutate într-un anumit context sau se referă la o situație concretă și nu au cum să fie valabile pentru toți.

Vastitatea materialului disponibil a făcut imposibilă cuprinderea într-o singură carte a învățăturilor și vieții Starețului. Din acest motiv, intenția noastră este să tipărim mai multe volume care să cuprindă cuvintele de folos ale Părintelui, rostite în timpul dialogurilor purtate cu pelerini sau cu fiii săi duhovnicești pe marginea unor subiecte cum ar fi viața monahilor și mirenilor, diverse teme bisericești, probleme ale lumii contemporane etc.

Fideli până la capăt cugetării smerite a Părintelui Dionisie, dar și din rațiuni editoriale, am hotărât ca volumul dedicat biografiei Starețului de

la Colciu să fie ultimul din seria consacrată învățăturilor și vieții sale. Autobiografia Părintelui Dionisie va fi însoțită de ample prezentări ale vieții unor părinți români îmbunătățiți care au jucat un rol important în formarea duhovnicească a Starețului.

Nădăjduim că prezenta lucrare va aduce mult folos duhovnicesc, atât celor care l-au cunoscut personal pe Părinte, cât mai ales celor care nu au avut șansa să trăiască lângă el și să se împărtășească de învățăturile lui.

Cititorii vor putea constata că vorbele Părintelui, cercate în focul lup-telor duhovnicești, sunt simple și în același timp adânc teologice, într-o evidentă conglăsuire cu cugetarea Sfinților Părinți, insuflați de Sfântul Duh. Cugetarea Starețului Dionisie revine neîncetat asupra unui număr de teme și gânduri în care este concentrată și exprimată o cunoaștere profundată a metodelor și mijloacelor ascetice, precum și a învățăturilor mântuitoare celor mai profunde.

Considerăm că lecturarea cărții este cu atât mai necesară cu cât, potrivit Sfântului Ignatie Briancianinov, ne aflăm în vremuri în care, „după ce povățuitorii duhovnicești s-au împușinat, citirea scrierilor Sfinților Părinți a devenit călăuză de căpetenie pentru cei care doresc să se mântuiască și chiar să atingă desăvârșirea creștină”. Gândurile, reflecțiile și concluziile Părintelui Dionisie, izvorâte dintr-o experiență ascetică întinsă de-a lungul a opt decenii, se constituie într-o frescă lucidă a vieții Sfântului Munte și a Ortodoxiei, precum și într-o radiografie pertinentă a stării lumii moderne. Nu ne îndoim, deci, că în vorbele drese cu sare ale Starețului de la Colciu cititorii vor afla un far călăuzitor luminând cu putere în întunericul sfârșitului veacului acestuia.

Mărturisim că munca de redactare a acestei cărți nu a fost ușoară. Privind în urmă, avem însă convingerea că apariția cărții este rezultatul Proniei divine, care a lucrat în chipuri nebanuite pentru ca aceste rânduri să vadă lumina tiparului astăzi, când se împlinesc cinci ani de la adormirea Starețului Dionisie și un secol de la nașterea sa.

Aducem calde mulțumiri celor care, în mod văzut sau nevăzut, au contribuit la pregătirea și tipărirea acestei cărți. Ne cerem iertare pentru eventualele lipsuri sau neajunsuri din prezentul volum, care, acolo unde există, se datorează în exclusivitate editorilor.